

Gramsci: นักคิดแนวทฤษฎีวิพากษ์รุ่นสอง

นำเสนอเมื่อ : 22 ธ.ค. 2552

กรัมซี ทฤษฎีวิพากษ์

Gramsci: นักคิดแนวทฤษฎีวิพากษ์รุ่นสอง

Antoni Gramsci 1891 – 1937

เป็นนักเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวอิตาลี
กรัมซีสังกัดอยู่ในรุ่นที่สองของกลุ่มนักคิดทฤษฎีวิพากษ์ที่มีประสบการณ์ทางด้าน
การเมือง อาทิ การมีส่วนร่วมในพรรคสังคมนิยมอิตาลี
จนได้รับตำแหน่งเลขาธิการพรรคสังคมนิยมอิตาลีอยู่ 3 ปี
ซึ่งเขาพาเขาขอชี้แจงที่มาของกรัมซีดังนี้ หลังจาก P.Wexler
ได้แบ่งยุคสมัยของพัฒนาการศาสตร์ทฤษฎีวิพากษ์การเมืองออกเป็น 4
ยุคนั้นมันทำให้ที่มาของกรัมซีมีความโดดเด่นมากขึ้น **ยุคแรก**
เป็นยุคที่ผู้บุกเบิกอย่าง Mark, Engle ,Lenin and Stalin
ซึ่งนักคิดเหล่านี้ล้วนมีความสนใจในการวิเคราะห์ลักษณะจิตสำนึกของชนชั้นกร
รรมชีพ **ยุคที่สอง** เกิดขึ้นท่ามกลางสงครามโลกครั้งที่สอง ค.ศ.1939 – 1945
ที่มีสำนัก Frankfurt มีนักคิดออกมาวิจารณ์สังคมนิยมเป็นแบบ Total
Administration ที่มีผลต่อการทำลายพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม **ยุคที่สาม**
เกิดขึ้นในช่วงสงครามเวียดนามกำลังลุกโชน คือในทศวรรษ 1960
เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในนามกลุ่มซ้ายใหม่ (New Left)
ที่นำเอาทฤษฎีวิพากษ์นำอุดมการณ์เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมทุนนิยมอย่าง
ถอนรากถอนโคน **ยุคที่สี่** Post Marxist ที่มีสองแนวทางคือ
แนวทางแรกมุ่งวิเคราะห์โครงสร้างที่เน้นหนักทางด้านทฤษฎี แนวทางที่สอง
มุ่งวิเคราะห์มนุษยผู้กระทำ Agency ที่เน้นหนักไปในการปฏิบัติการ
โดยแนวทางนี้มีศูนย์กลางอยู่ที่ Birmingham
ซึ่งที่นี้กรัมซีมีบทบาทเป็นนักคิดคนสำคัญ นี่คือเส้นทางกลางๆ
ของกรัมซีที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดสาขาวิชาสังคมวิทยาต่อไป

แนวคิดของ Gramsci

1. โครงสร้างทางสังคม นักคิดทฤษฎีวิพากษ์อย่าง Marx Engel
ได้เสนอว่า โครงสร้างทางสังคมนั้นมีสองส่วน โดยแบ่งเป็น โครงสร้างส่วนล่าง

Infrastructure ซึ่งหมายถึงเศรษฐกิจ และโครงสร้างส่วนบน Superstructure ที่หมายถึง การเมือง วัฒนธรรม อุดมการณ์

โดยนักคิดในยุคแรกนั้นมีความคิดว่า

โครงสร้างชั้นกลางจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างชั้นบน แต่แนวคิดของ Gramsci ให้ความสำคัญกับแนวคิดโครงสร้างส่วนบนเป็นหลัก

โดยมีงานวิจัยส่วนใหญ่ออกมารองรับ

2. โครงสร้างและมนุษย์ผู้กระทำการ โดยมีแนวคิดดั้งเดิมว่า

บรรดาสถาบันทางวัฒนธรรม Dominant Cultural Institution

สามารถครอบงำมนุษย์ได้ แต่กรั้มชี้ชี้เห็นว่า

มนุษย์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันทางวัฒนธรรมได้

3. วิธีคิด

ในช่วงชีวิตของกรั้มซึ่งเป็นช่วงที่แนวคิดทฤษฎีวิพากษ์มีบทบาทอย่างสูงในการอธิบายแยกแยะทุกสิ่งทุกอย่างออกเป็นส่วนๆ

แต่กรั้มก็กลับเขียนงานเพื่อเชื่อมโยงสิ่งที่ถูกจับแยกออกจากกัน

การอธิบายโครงสร้างทางสังคม Gramsci

นำแนวคิดด้านสังคมวิทยาเข้ามาอธิบายโครงสร้าง

กระบวนการทำงานของสังคมอย่างเชื่อมโยง ดังนี้ **มิติเศรษฐกิจ** คือ

กลุ่มผลประโยชน์จะเกิดความขัดแย้งกัน ดังนั้นกลุ่มต่างๆ

พยายามส่งตัวแทนของตนเข้าไปสังกัดในรัฐ ตามกลไกของสังคม เช่น

ส่งผู้แทนเข้าไปในระบบรัฐสภาหรือเลือกใช้วิธีการรัฐประหารผ่านกลุ่มทหาร

เป็นต้น **มิติการปราบปราม** รูปธรรมของกลไกนี้เป็นหน้าที่ของกองทัพ ตำรวจ

กฎหมาย ศาล คุก ซึ่งเน้นการใช้มาตรการรุนแรงใช้กำลังในการปราบปราม

มิติการครอบงำ Ideological Apparatus เน้นผ่านสถาบันครอบครัว โรงเรียน

ศาสนา มหาวิทยาลัย ที่ทำงาน สื่อมวลชน

ที่ทำงานอยู่ในปริณิณทูลของประชาสังคม Civil Society

กลไกนี้ใช้มาตรการไม้นวม คือ อบรมบ่มเพาะ ปลุกฝังความคิด ค่านิยม

อุดมการณ์ จนเกิดการยอมรับในที่สุด Gramsci คิดว่ากลุ่มคนที่ผลิตโดยตรง เช่น

กรรมกร นายทุน เจาที่ดิน จะพยายามส่งคนเข้าไปยึดอำนาจพื้นที่ในกลไกของรัฐ

เช่นเดียวกันกับกลุ่มกินเงินเดือนซึ่งอธิบายได้จากการรวมตัวของกลุ่มเป็นทุนและ

ส่งผู้แทนเข้าไปเป็นรัฐมนตรีแล้วออกกฎหมายเอื้อผลประโยชน์ให้กลุ่มซึ่งเป็นพลวั

ตวิสัย (ปกติธรรมดา)

การผสมผสานแนวคิดเรื่อง

“กลุ่มทางประวัติศาสตร์เข้ากับเรื่องชนชั้น”

นักคิดในทฤษฎีวิพากษ์ เชื่อว่า

ชนชั้นนั้นเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งทางสังคม คือ คนในชนชั้นต่างๆ

จะต่อสู้กันเนื่องจากความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ (Economic Interest) และนำไปสู่ความขัดแย้งทางชนชั้น (Class Conflict) ในที่สุด Gramsci ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าบางช่วงเวลาของประวัติศาสตร์มักจะเกิด “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” Historical Block ที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ ชนชั้นต่างมารวมมือกัน เพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่นๆ อาทิ การรวมกลุ่มกันรวมตัวกันเพื่อเหตุผลทางการเมือง เป็นต้น

พื้นแนวคิดของ Gramsci

Coercion and Consent

ประวัติศาสตร์ทำให้เราคนพบบทเรียนอย่างหนึ่งว่า การใช้เครื่องมือกลไกทางอุดมการณ์ในการปกครองพลเมืองนั้น เป็นความพยายามอย่างหนักของผู้ปกครองที่มุ่งทำให้พลเมืองยอมรับอำนาจการปกครองอย่างดูหมิ่น แต่อย่างไรก็ตามกลไกการปราบปรามนั้นก็มีความจำเป็นในบางช่วงเวลาที่กลไกด้านอุดมการณ์ทำงานไม่ได้ หรือถูกท้าทายจนไร้ออก ดังนั้นแม้มันจะมีความขัดแย้งมากมายเพียงใด มันก็จะปรากฏทางออกมาเองเสมอ

War of Movement and War of Position

นักทฤษฎีวิพากษ์ยุคแรกเสนอแนวคิดเรื่องชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นหลัก โดยมุ่งยึดอำนาจรัฐ War of Movement เท่านั้น Gramsci เสนอเพิ่มเติมว่า หากพรรคการเมืองใดมุ่งแต่ยึดอำนาจรัฐอย่างเดียว นั่นอำนาจนั้นก็มั่นคงทนถาวร โดยเขาเสนอเพิ่มเติมว่า ก่อนที่จะทำสงครามยึดอำนาจรัฐนั้น ต้องดำเนินการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด พื้นที่ทางวัฒนธรรมของประชาชนเสียก่อน War of Position หรือขยายความได้ว่าเป็นการเอาชนะจิตใจให้ได้ก่อน ตรงนี้ขอยกตัวอย่างกระบวนการที่ทำให้กองทัพมาเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คนกลุ่มหนึ่งทำให้ความคิด อุดมการณ์ จริยธรรม วัฒนธรรมของตนเอง กลายเป็นความคิดและวัฒนธรรมหลักของสังคมได้นั้นเรียกว่า “การครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์” Hegemony ทั้งๆ ที่อุดมการณ์ความคิดดังกล่าวตอบสนองผลประโยชน์ของคนเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นซึ่งสามารถเทียบเคียงได้จากการรัฐประหารในสยามจากกองทัพใดทุกคราวไป

Hegemony การครอบครองความเป็นเจ้าของ หมายถึงการแย่งชิง ช่างชิง

จนเกิดการสถาปนาระบบการเมืองหนึ่งการเมืองใดขึ้นในสังคม อาทิ ในสังคมไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำให้เงื่อนไขใหม่ทางการเมืองกำหนดให้ทุกอย่างมาจากระบบตัวแทน เลือกตั้ง

จนเกิดการยอมรับขึ้นอย่างทั่วถ้วน
แต่ครั้งนี้มีกลุ่มคนที่ได้รับความเดือดร้อนจากระบบตัวแทน
เกิดการรวมตัวกันเรียกร้องสิทธิต่างให้กับกลุ่มและตัวเอง Political
Hegemony

กลับกดขี่ให้การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องนั้นไม่มีความหมายจนกลายเป็น Mob
ที่สร้างความวุ่นวายในสังคม ไม่เคารพกฎ กติกา มารยาท แต่หารู้ไม่ว่า Mob
นั้นเกิดจากความบกพร่องของ Political Hegemony นั้นเอง ส่วน Cultural
Hegemony นั้นก็มีความหมายในชุดเดียวกับ Political Hegemony
โดยแนวคิดนี้ต้องมีกลไกดังต่อไปนี้

- มีบทบาทในการสร้าง “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” Historical Block
เพราะกลุ่มเหล่านี้จักต้อง
ควบคุม ประสาน กับกลุ่มอื่นๆได้
- เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำสงครามแย่งชิง พื้นที่ทางความคิด
และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่
ต้องมี เศรษฐกิจ การเมือง จริยธรรม และวัฒนธรรมล้อมกรอบอยู่เสมอ

มีกลุ่มที่ประสบความสำเร็จจากการทำให้กลุ่มเป็นที่ยอมรับแบบสมัครใจ
สำหรับปฏิบัติการ

Hegemony นั้นมีปฏิบัติการทางวาทกรรม Discursive Practice เช่น
การให้คำอธิบาย การอบรม สั่งสอน การเผยแพร่แนวคิดผ่านสื่อต่างๆ
การโฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ และปฏิบัติการกระทำ เช่น การทำบุญกุศล
การทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

ปัญญาชน

ปัญญาชนแบบดั้งเดิม Traditional Intellectual คือ

ปัญญาชนกระแสหลักที่อิงกับอำนาจจารีตที่มีหน้าที่เผยแพร่ความรู้จากสังคมชั้น
สูงสู่สังคมชั้นล่าง อาทิ จากราชสำนัก จากวัด โดยปัญญาชนกลุ่มนี้ ประกอบด้วย
นักคิดของชนชั้นสูง ครูบาอาจารย์ พระสงฆ์ ปราชญ์ผู้
ที่มีความถนัดในการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม มวลชน เป็นต้น

ปัญญาชนก้าวหน้า Progressive Intellectual

คือนักคิดที่นำเสนอแนวคิดใหม่ ที่ก้าวหน้ากว่าสังคมขณะนั้น
ปัญญาชนก้าวหน้านี้จะมาจากทุกสังคม ความคิด ค่านิยม
ก็จะมีหลากหลาย

Organic intellectual ปัญญาชนซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้น

ของกลุ่มผลประโยชน์ อาทิ นักทฤษฎีของพรรคการเมือง
นักวิชาการของสหภาพแรงงาน เป็นต้น